

integratie tussen economie en sociologie. verslag van een symposium

Eddy Szirmai

Aan de Groningse economische fakulteit bestaat sinds enige jaren een afdeling Sociologische Economie die zich speciaal tot doel stelt de samenwerking tussen ekonomen en sociologen te bevorderen en zo mogelijk een integratie tussen hun disciplines tot stand te brengen. Hoewel de fakulteit zelf deze afdeling heeft opgericht, staan vele van de meer orthodoxe ekonomen er enigszins wantrouwend tegenover. Mede om duidelijk te maken wat Sociologische Economie zou kunnen inhouden, werd in september 1975 een Symposium georganiseerd met als thema: "Economics and Sociology. Towards an Integration". Ik wil proberen mijn indrukken weer te geven van de discussies op dit symposium.

Als criterium voor de selectie van sprekers gold de bekende driedeling: funktionalisten, ruiltheoretici en konfliktheoretici. Het konfliktelement werd min of meer vertegenwoordigd door twee institutionele ekonomen K.W. Kapp en A.G. Gruchy. N.J. Smelser was als funktionalist uitgenodigd. In zijn paper *On the Relevance of Economic Sociology for Economics* kwamen onder meer aan de orde: een sociologische kritiek op het economische rationaliteitsbegrip en een analyse van de sociale konsekventies van economische stagnatie. In de pers is reeds enige aandacht besteed aan de bijdrage van Smelser. Vanwege ruimtegebrek zal ik er hier niet verder op ingaan. Het ruilperspektief werd vertegenwoordigd door P. Blau en de Groningse ekonoom/socioloog, tevens organisator van het symposium, T. Huppes. Blau bleek zich van het congressthema niets te hebben aangetrokken. Hij had eenvoudig een recent artikel van hemzelf ingeleverd: *Interdependence and Hierarchy in Organizations*. Ook hieraan zal ik geen aandacht besteden. I. Gadourek tenslotte, had zich tot taak gesteld een methodologische vergelijking te maken tussen economie en sociologie.

Institutionalisten

Kapp en Gruchy behandelen in hun lezingen de bijdragen van de institutionele economie. Gruchy heeft het institutionalisme ooit als volgt omschreven: "The study of the structure and functioning of the evolving field of human relations which is concerned with the provision of material goods and services for the satisfaction of human wants... it is the study of the changing patterns of cultural relations which deal with the creation

and disposal of scarce material goods and services by individuals and groups in the light of their private and public aims (1) Het is een benadering die goed aansluit bij het ontwikkelingsperspectief in de sociologie. Verschillende auteurs die als institutionalisten bekend staan, kan men dan ook op sociologische literatuurlijsten tegenkomen: Veblen, Heilbroner, Galbraith, Myrdal etc. Het blijkt echter dat het werk van zulke auteurs beter begrepen kan worden tegen de achtergrond van een langdurige polemiek *binnen* de economie; een polemiek waarin de, ook in de sociologie bekende, tegenstelling tussen voorstanders van precisie en systematiek en voorstanders van reikwijdte en relevantie een belangrijke rol speelt.

Circular Interdependencies within a proces of cumulative causation.

Kapp is een van origine Zweedse econoom die zich reeds vroeg met de milieukonsequenties van economische groei heeft beziggehouden. In 1968 schreef hij een bekend geworden artikel: "In Defense of Institutional Economics" (2). Zijn nieuwe, speciaal voor het symposium geschreven, "In Defense of Institutionalism", is een revisie van het oudere artikel, bevat andere zinnen, maar weinig nieuwe informatie. Kapp is een meeslepend spreker, die de indruk wekt veel meer te vertellen te hebben, dan bij nadere lezing van de beide artikelen blijkt. In elk geval werkt hij stimulerend en provocerend. Kapp polemiseert tegen de orthodoxe neo-klassieke "mainstream" in de economie. Orthodoxe economen isoleren economische processen in gesloten systemen. Hun sterk formeel analytische en gemathematiseerde aanpak leidt tot een veel te sterk onderscheid tussen het "economische" en het "niet-economische". Zij staan negatief tegenover een interdisciplinaire aanpak. In hun atomistisch maatschappijbeeld tenderen economische processen altijd naar een equilibrium. Mechanische analogiën overheersen hun denken.

In tegenstelling hiermee bestuderen institutionalisten economische processen als open systemen, in dynamische interactie met meer omvattende politieke en sociale systeem, en in interactie met natuurlijke systemen. Orthodoxe economen hebben bv. de milieuproblematiek verwaarloosd. Kapp pleit hierbij voor een voorstelling van onomkeerbare ruilrelaties tussen het economische en het natuurlijke systeem, waarbij de inputs van het economisch systeem bestaan uit grondstoffen en energie en de outputs uit afval en vervuiling.

De institutionalisten hebben itt. de orthodoxe economen belangstelling voor evolutionaire processen op lange termijn: ontwikkelingsprocessen in de industriële maatschappijen en ontwikkelingsprocessen in de derde wereld. Speciale aandacht hebben zij hierbij voor de rol van wetenschap en technologie, voor de rol van machtsverhoudingen en van belangentegenstellingen.

Kapp is het oneens met Smelser dat de institutionalisten a-theoretisch zijn. Met de inmiddels verplicht geworden verwijzing naar Kuhn meent hij dat de institutionalisten beschikken over

een nieuwe disciplinaire matrix, dat een alternatief biedt voor het evenwichtsmodel van de traditionele economie. Hij doelt hierbij op het door Myrdal ontwikkelde principe van "circular interlocking interdependencies within a process of cumulative causation".

Er is geen plaats meer voor "final causes". Er zijn in maatschappelijke ontwikkelingsprocessen talloze samenhangende factoren die elkaar beïnvloeden en op elkaar terugwerken. Kapp illustreert dit aan de hand van een reeks samenhangende variabelen - ontleend aan Myrdal's *Asian Drama* -, die een rol spelen in het proces van ontwikkeling, of liever het uitblijven daarvan in de derde wereld: produktiviteit per capita, produktiewijze, bestaansniveau, attitudes t.a.v. produktie, werk en leven, diverse instituties, beleid en wetgeving.

Sociale processen tenderen niet naar een evenwicht, zij versterken zich, zij zijn kumulatief: kloven tussen rijk en arm nemen toe, economische groei is exponentieel, economische depressies versterken zichzelf, sociale conflicten eskaleren. Men kan sociale processen niet op hun beloop laten, met het vertrouwen dat een *laissez-faire* op den duur tot een aanvaardbaar evenwicht zal leiden.

Kapp besluit met een gepassioneerd pleidooi voor transdisciplinair werk, waarbij men de grenzen van disciplines, voor zover die überhaupt te trekken zijn, systematisch overschrijdt: "the era of integration is starting now".

In de discussie zijn het voornamelijk ekonomen die elkaar te lijf gaan. De koreferent Nentjes verwijt Kapp dat hij een karikatuur van de neo-klassieke economie schetst. De analyse-instrumenten van het neoklassieke denken zijn voor diverse situaties bruikbaar, niet alleen voor evenwichtssituaties. Nentjes zelf bv. streeft naar een neo-klassieke analyse van de milieuproblematiek.

Men vraagt zich af of het institutionalisme wel een paradigma vormt. Kapp noemt talloze variabelen die men in een onderzoek zou moeten betrekken, maar systematisch theoretische verbanden tussen deze variabelen worden niet geformuleerd. Kapp twijfelt eraan of onze mathematische instrumenten geschikt zijn voor de bestudering van ontwikkelingsprocessen, maar - stelt Nentjes: "if one has many variables and no quantification, then the system becomes indeterminate". Anderen stellen dat de door Kapp en Myrdal geformuleerde principes wel een onderdeel van een disciplinaire matrix vormen, maar geen volledige matrix.

De tegenstellingen tussen verschillende typen ekonomen tekenen zich scherp af, wanneer men over falsificeerbaarheid gaat praten. De mathematisch geïoriënteerde ekonomen Kuipers en Muyskens dagen Kapp uit om één duidelijk falsificeerbare hypothese te noemen, die een gewone econoom niet zou kunnen formuleren. Muyskens op zijn beurt wordt onmiddellijk aangevallen door de bedrijfs-econoom Schenk: de voorspellingen van ekonomen en econometristen zijn vaak niet zoveel waard, ondanks de waarde vrije air waarmee ze gepresenteerd worden. Muyskens: "I can make predictions, even though they are wrong". Een karikatuur van deze positie biedt Derksen uit Utrecht: "Classical economics has general,

universal propositions. This is the mark of real science. Institutionalism isn't a real science".

Kapp antwoordt met een aanval op de pseudoprecisie van de ekonomen. De gebruikelijke kosten-baten houdt bv. geen enkele rekening met de behoeften van degenen die een bepaald goed of voorziening niet kunnen betalen. Ook als ze niet gemathematiseerd zijn, monden studies van institutionalisten uit in beleidsvoorstellen. Het beleid vormt dan een toetsing van de theorieën. Hij noemt, als voorbeeld van een falsificiëerbare voorspelling, het door institutionalisten voorspelde mislukken van de groene revolutie. Men had hierbij nl. de factoren als landsbezitsverhoudingen en machtsverhoudingen verwaarloosd.

Herhaaldelijk wordt gevraagd wat institutionalisme nu eigenlijk is en welke vakken als zodanig onderwezen zouden worden. Men heeft met name moeite met Kapps weigering om de grenzen van zijn discipline af te bekenen: follow the problem. Kuipers, de meest prominente vertegenwoordiger van de wiskundig geöriënteerde ekonomen, vraagt aggressief of men hem in enkele zinnen een duidelijke definitie van institutionalisme kan geven. Zo niet, dan kan men beter de zaak opdoeken. De relatie van institutionele tot orthodoxe ekonomie is ook onduidelijk (Anderen knikken hierbij instemmend).

Sommigen proberen Kuipers zijn antwoord te geven, bv. Huppés: "Institutionalists study the influence of institutional structures on economic processes". Dit is weinig bevredigend. Het institutionalisme kan niet in enkele zinnen of formules worden samengevat, zoals vele ekonomische theorieën. Het is een historische en situationele benadering. Als men een studie als *Asian Drama* in enkele zinnen samenvat dan blijft er helemaal niets over. Kapp heeft m.i. juist tot deze verwarring bijgedragen in zijn weinig inhoudelijke presentatie van het institutionalisme aan de hand van principe van interlocking interdependencies etc. en aan de hand van een lijst "variabelen". Overigens valt het op dat zowel Gruchy als Kapp een systeemtaal hanteren, die in de sociologie met meer statische, minder historische wijzen van wetenschapsbeoefening is geassocieerd.

Tegen het einde van de discussie richt Brenner zich sarcastisch tegen degenen die het institutionalisme zo graag met het etiket onwetenschappelijk buiten de deur willen houden. Is het onwetenschappelijker om de richting van een stroom molekulen te willen bepalen, dan de bewegingen van de afzonderlijke molekulen? "One can use neo-classical economics for the analysis of the problems of capitalism and institutional economics for the problems of the development of capitalism". Kapp zelf blijkt door alle kritiek geenszins uit het veld geslagen: "In our knowledge of economic processes we are on the verge of a ptolemaic revolution. A new paradigm is on the horizon".

Institutional vs. Orthodox Economics.

De tweede dag komt Gruchy aan bod met een paper getiteld: "Institutional vs. Orthodox Economics and the Interdisciplinary Approach". Ik wil er slechts kort op ingaan. Gruchy is een auteur die er een carrière van heeft gemaakt de ideeën van oorspronkelijke institutionalisten te herkauwen. Zijn boeken

Modern Economic Thought en *Contemporary Economic Thought* (3), bestaan uit reeksen dorre en niet bijzonder goede uittreksels. Hetzelfde geldt voor zijn lezing. Aan het betoog van Kapp heeft hij weinig toe te voegen.

Ook hij benadrukt het dynamische en open-systeem karakter van het institutionalisme en het feit dat institutionalisten de ontwikkeling van de economie in het kader van grotere maatschappelijke gehele bestuderen. De institutionalisten hebben oog voor de invloed van de wetenschap en technische ontwikkeling: hoewel zij geen deterministen zijn, zien zij een "logic of cultural en economic development". In de industriële samenlevingen leidt de "logic of economic development" tot een "logic of reform": een coördinatie van economische processen door nationale planning en nationale overlegstructuren.

Vreemd genoeg wordt deze ondermaatse bijdrage door de ekonomen veel vriendelijker en minder agressief ontvangen dan die van Kapp. De koreferent Kuipers begint zijn kommentaar weliswaar kritisch: de orthodoxe economie is door Gruchy vertekend weergegeven. Er bestaan bijvoorbeeld wel degelijk dynamische studies en theorieën, ondermeer over handelscyclussen en over economische groei. Het heeft geen zin om een reeks problemen te noemen die ekonomen niet kunnen oplossen en daarmee de economie af te schrijven. Je moet kijken naar de problemen die in de economie wel verklaard kunnen worden. Kuipers noemt hierbij prijsvorming, allokatie van produktiemiddelen, inkomensverdeling, internationale handel, werkloosheid. (M.i. allemaal onderwerpen waarbij een zuiver economische benadering overigens tekort schiet.)

Later begint de eerder vrij agressieve Kuipers echter zacht en aarzelend te spreken. In een nogal dramatische sfeer stelt hij, dat hij nu begrepen heeft waarmee institutionalisten zich bezighouden. Ze proberen een globaal overzicht te krijgen van de ontwikkeling van economische systemen, en van de interacties tussen technologie en economie, kulturele systemen en economie. Zulke problemen zijn inderdaad door ekonomen en ekonometristen verwaarloosd. Hij ziet inderdaad een plaats voor zo een vak aan een economische fakulteit. Wel moet men beseffen dat de institutionalisten globaal en enigszins oppervlakkig te werk gaan. Er zijn ook talloze specifieke problemen die een meer technische aanpak, in de diepte, vergen. We moeten in de fakulteit samenwerkingsvormen ontwikkelen. Overigens vindt Kuipers, nu feller, dat de diverse logics - logic of economic development, of cultural development, of reform - door Gruchy nergens adequaat beargumenteerd zijn.

In een uitvoerige discussie over de relatie tussen technologie en economische ontwikkeling wordt gesteld dat de institutionalisten wel de noodzaak van studies aantonen, maar teveel programmatisch blijven werken. Galbraith heeft bv. de rudimenten van een technologie-theorie ontwikkeld, maar erg uitgewerkt is het niet. Jacobs raadt Gruchy aan om te kijken in de literatuur

van toegepaste economie, waar mensen als Marris, Wood, Eastwell en anderen technologie trachten te omschrijven. Gadourek verwijst naar de talloze sociologische studies in de traditie van Ogburn.

Gruchy geeft toe dat de institutionalisten nogal programmatisch te werk gaan. Hij wijst dit aan hun marginale en defensieve positie in de academische wereld. De discussie eindigt op een toon van verzoening. De institutionalisten stellen dat ze het nut van de orthodoxe modellenbouw en theorievorming inzien, de ekonomen pleiten voor samenwerking met institutionalisten en zelfs sociologen. Een verheugende maar vreemde ontwikkeling, eerder te verklaren door groepsdynamische processen, dan door het niveau van de gevoerde discussie.

Anomie en Inflatie

In tegenstelling tot de eerdere sprekers, probeert Huppés in zijn paper *Anomie en Inflatie* aan de hand van een concreet thema te laten zien hoe economie en sociologie geïntegreerd zouden kunnen worden. Hij levert daarmee een van de meest kwetsbare, maar tegelijkertijd een van de meest interessante bijdragen aan het symposium.

Zijn uitgangspunt is dat ekonomen tot toe geen adequate maatregelen hebben kunnen formuleren tegen de steeds toenemende inflatie. Een interdisciplinaire benadering kan ons verder helpen.

Allereerst laat Huppés de diverse economische inflatietheorieën de revue passeren: 1. demand pull inflation. Een te grote vraag naar goederen en diensten leidt tot prijsstijgingen (Keynes); 2. costpush inflation. De concurrentieverhoudingen op de markt zijn verstoord. Grote ondernemingen, monopolisten en oligopolisten kunnen hun prijzen opdrijven. Vakbonden, monopolisten op de arbeidsmarkt, kunnen de loonkosten doen stijgen. Er ontstaat een loon-prijsspiraal. Een speciale variant van de costpush inflatie theorieën is die van Levinson. Hij verklaart prijsinflatie door het streven van de grote ondernemingen om hun "cash-flow" te maximaliseren; 3. monetaire inflatie. De overheid en de banken brengen teveel geld in omloop.

In laatste instantie kunnen alle vormen van inflatie beschouwd worden als verstoringen van een (markt)evenwichtssituatie, waarbij verschillende groepen - ondernemers, konsumenten, werknemers, overheid - hun positie ten opzichte van andere groepen proberen te verbeteren.

Economische verklaringen schieten tekort, omdat in de economie het evenwichtsdenken te sterk overheerst, terwijl inflatie typisch een disequilibrium verschijnsel is. Dit geldt zelfs voor de Keynsiaanse theorie (4). Ekonomen komen tot de konklusie dat het gedrag van verschillende groepen in de samenleving vanuit economisch standpunt irrationeel is. De vraag waarom er zo een kollektief gebrek aan zelfbeheersing is ontstaan, wordt niet gesteld.

Hoewel critici binnen de discipline de laatste jaren stellen, dat de sociologie in haar aanpak veel te statisch en harmonisch is geweest, is Huppés van mening dat sociologen veel meer dan economen oog hebben gehad voor maatschappelijke evenwichtigheiden en conflicten. Met behulp van het sociologische begrip anomie zou men inflatieprocessen kunnen verhelderen. Achtereenvolgens behandelt hij in dit verband de overbekende anomiebegrippen van Durkheim en Merton.

In een eerder artikel heeft Huppés met behulp van de ruiltheorie een interdisciplinair perspectief geschetst (5). Hierbij worden prijzen gezien als normen, marktmechanismen als vormen van sociale controle en inkomensverdelingen als machtsverdelingen. Inflatie kan nu geïnterpreteerd worden als een proces waarin kollektieve normen hun invloed verliezen. Inflatie hangt samen met anomie. Hoe die samenhang *precies* is, wordt in het artikel niet volledig duidelijk. De meest waarschijnlijke interpretatie is, dat inflatie een van de vormen van anomie is. Sociologische verklaringen van anomie zullen tegelijkertijd verklaringen van inflatie zijn. Zowel inflatie als andere vormen van anomie hangen samen met de onzekerheid die ontstaat in perioden van snelle sociale verandering, voornamelijk veroorzaakt door de versnelling van de technologische ontwikkeling.

Huppés probeert aan het slot van zijn artikel het verband tussen anomie en inflatie empirisch te toetsen. Als indicatoren van anomie kiest hij: agressieve delikten, vermogensdelikten, zelfmoorden, moorden en echtscheidingen. Voor Nederland 1955 - 1973 en voor de VS 1960 - 1972 worden deze cijfers gekorreleerd met de inflatiecijfers. Redelijk hoge correlaties resulteren hieruit. Huppés konkludeert dat zijn hypothese in elk geval niet weerlegd is. Verder onderzoek acht hij gewenst.

De koreferenten Groenveld en Wilpstra zijn nogal kritisch. Huppés heeft weer eens een karikatuur van de economie geschetst. Aan de ruil-theorie kleven dezelfde bezwaren als aan de neoklassieke economie: beide benaderingen zijn tautologisch. Het theoretisch verband tussen anomie en inflatie is niet precies geformuleerd. Als je, in een periode waarin alles stijgt, tijdreeksen korreleert, dan krijg je altijd hoge correlaties. Zij vragen zich af of Huppés bijdrage wel meer is dan "a brilliant play of words":

Hoewel sommige van de aanwezige economen het skepticisme van de koreferenten delen, is men over het algemeen Huppés dankbaar dat hij zich aan een inhoudelijke studie heeft gewaagd. Met name Brenner valt Huppés bij, stellende dat historisch onderzoek heeft aangetoond dat snelle sociale veranderingen altijd gepaard gingen met inflatie.

De kritische opmerkingen volgen in grote lijnen die van Groenveld en Wilpstra. Globale correlaties van tijdreeksen zeggen vrij weinig (Kuipers). Wat zijn nu precies de causale relaties tussen de diverse anomie indicatoren en inflatie (Kuipers, Korver, Muyskens). Over de keuze van indicatoren heerst - terecht -

ook enige onvrede. Kan men bv. zonder meer zeggen dat echtscheiding een indikator van anomie is (Korver)? Heeft Durkheim niet meerdere soorten zelfmoord onderscheiden? Iedere indikator is een "composite index", verwaarloost de verschillen tussen diverse groepen binnen de gekozen landen (Ellemers).

Smelser meent dat Huppés een waardevolle bijdrage heeft geleverd. "Social breakdown" - hoe belangrijk ook - is echter niet de enige oorzaak van inflatie. Hij stelt voor om ook naar loonsverschillen en relatieve deprivatie te kijken. Pleit voor een meer historische en vergelijkende aanpak. De mate van effectiviteit of ineffectiviteit in de politieke sfeer kan ook een belangrijke faktor zijn, onafhankelijk van de mate van anomie in de samenleving (zie bv. Engeland).

In zijn antwoord benadrukt Huppés dat onderzoek slechts een eerste aanzet biedt. Het ging hem er vooral om aan te tonen hoe ekonomen en sociologen nuttig kunnen samenwerken.

Veel van de kritiek die in de discussie naar voren komt, is te herleiden tot de losse, associatieve stijl van Huppés. Hij zou zijn keuze van indicatoren veel uitgebreider en systematischer moeten beredeneren. De hypothese en theoretische verbanden zouden veel strakker geformuleerd moeten worden. Ik denk hierbij bv. aan de op zich verhelderende analogie tussen prijzen en normen. Of, aan het feit dat je voor de anomie-inflatie hypothese de ruiltheorie nauwelijks nodig hebt. Het wordt slechts duidelijk dat de ruiltheorie van Huppés als inspiratiebron heeft gefungeerd.

De belangrijkste kritiek ligt besloten in de vraag of je inflatie niet veel meer als een sociaal konflikt zou moeten interpreteren dan als anomie. Toegegeven, konflikten tussen groepen in de samenleving impliceren de afbrokkeling van gemeenschappelijke normen. Maar de leden van de konfliktierende groepen kunnen zelf leven volgens duidelijke eigen normenstelsels en ideologieën. Heeft het dan zin om de samenleving als anomisch te kenschetsen?

Anomie en Inflatie is m.i. de meest succesvolle poging tot integratie van het symposium. Het idee om over inflatie te denken in sociologische termen als anomie (of konflikt) is stimulerend. Ik sta wat langer stil bij dit stuk omdat het tegelijkertijd illustreert hoe weinig de integratie tussen economie en sociologie is gevorderd. Zowel theoretisch als empirisch moet het grootste deel van het werk nog gedaan worden. De paper begint met de opmerking dat economische instrumenten tegen de inflatie tekort schieten. De alternatieven die Huppés formuleert - a future oriented policy, extending institutionalized consultation enz. - stellen echter, zoals de auteur ook toegeeft, nog niet zoveel voor.

Problemen van validiteit, praxiologie en positivisme

Met een paper getiteld: *Convergence and diversification in the methodologies of Economics and Sociology* levert I. Gadourek de laatste bijdrage aan het symposium. Aan de hand van een min of meer impressionistische, explorerende studie van tekstboeken, vraagt hij zich af in hoeverre economie en sociologie in de benadering van hun studie-objekt overeenkomen of verschillen, in hoeverre ze konvergeren of divergeren.

Over de hoofdmoot van de paper, een nogal technische vergelijking van methoden van dataverzameling en verwerking, kan ik slechts weinig zeggen. Ik kan het niet goed beoordelen. Gadourek is een typische vertegenwoordiger van de technisch-methodologische subcultuur binnen de sociologie. Het is een treurig gegeven, dat de communicatiekanalen tussen deze subcultuur en andere subculturen binnen de sociologie verstopt zijn geraakt. Als je controleerbare en voor het beleid van diverse maatschappelijke groepen praktisch relevante studies wilt verrichten, dan word je snel gekonfronteerd met de behoefte aan kwantificeerbaarheid. De twijfel of een verregaande mate van mathematisering wenselijk is, terwijl de meest fundamentele problemen over de validiteit van onze waarnemingen in de sociologie nog onopgelost blijven, werkt echter sterk remmend. Een integratieprobleem bij uitstek.

In elk geval konkludeert Gadourek, dat er op dit terrein van een zekere mate van konvergentie en uitwisseling van technieken sprake is. Sociologen hebben technieken als de pad-analyse en multiple-regressie analyse van de economen overgenomen. Economen hebben meer oog gekregen voor kwalitatieve variabelen. Van psychologen en sociologen hebben zij schaaltechnieken en factoranalyse-methoden overgenomen.

In de rest van de paper worden een aantal bijzonder interessante contrasten aan de orde gesteld. Heel intrigerend vond ik de stelling, dat de fundamentele epistemologische problemen van beide disciplines verschillen. In de sociologie staan problemen van validiteit - ook voor Gadourek! - centraal. Voor economen staat centraal de vraag of de modellen die zijn konstrueren "positieve" benaderingen van de werkelijkheid zijn, of normatieve konstrukties. In de normatieve benadering, ook wel de "praxiologische benadering" genoemd, ontwerpen economen modellen van wat er zou gebeuren, *indien* men economisch rationeel zou handelen. Het rationele handelen wordt dan een normatieve maatstaf waarmee men het feitelijk gedrag kan beoordelen. "While the main problem of economics seems to be that of reconciling the praxiologist and the positivist views, that of sociology lies in validation of covert and overt knowledge, in reconciling the interpretative and explanatory conceptions of social science" (6).

In de sociologie overheersen, volgens Gadourek, beschrijving, interpretatie van culturele betekenissen van sociaal gedrag en

klassifikatie. Onder theorievorming verstaat men vaak het ontwerpen van grote taxonomische schema's. In de ekonomie spelen beschrijving, interpretatie en ordening een veel geringere rol. De werkwijze is hypothetisch deduktief. Uitgaande van enkele axioma's ontwerpt men analytische modellen ter verklaring van ekonomische verschijnselen. Verklaring, kausale analyse en prediktieve spelen een veel grotere rol dan in de sociologie.

Voor ekonomen is het verzamelen van gegevens nauwelijks een probleem. Men beschikt over de cijfers uit balansen van ondernemingen, rapporten van statistische instituten en planbureaux. Men concentreert zich op het formuleren van hypothetisch deduktieve makro-modellen en probeert dezen aan de gegevens "aan te passen". Sociologen moeten daarentegen een groot deel van hun energie besteden aan het verzamelen van hun gegevens. Ze werken meestal op mikro-niveau aan de hand van interviews met individuen of direkte observaties.

Gadourek komt tot de konklusie dat er in de praktijk van konvergentie nauwelijks sprake is. Hoewel we van elkaar kunnen leren, is Gadourek geen voorstander van disciplinaire integratie. Hij pleit integendeel voor disciplinaire specialisatie en van daaruit, voor samenwerking tussen de specialisten. Sociologen kunnen met hun dataverzamelingstechnieken gegevens aandragen die voor ekonomen nuttig zijn. Zij kunnen de opname van sociologische variabelen in ekonomische modellen bevorderen. Zij kunnen tenslotte ekonomische instituties bestuderen net zoals zij scholen, ziekenhuizen, etc. als instituties bestuderen.

Slotdiskussie

In een slotdiskussie geeft eenieder nog eens zijn mening over de mogelijkheden tot integratie. Het meest optimistisch zijn de institutionalisten, die het transdisciplinaire werk reeds morgen zien beginnen. In de enigszins euforische sfeer aan het einde van het symposium blijken echter bijna alle sprekers wel iets te zien in verdergaande integratie. In een korte samenvatting stelt Smelser dat het hem opviel hoeveel lijn er in de diskussie zat. Hij konstateert een "persistent preoccupation with the issue of the limits of formal economics". Hierbij rijst de vraag "how to maintain some sense of theoretical integrity and at the same time to widen the scope".

Van verschillende kanten wordt gesteld dat men zich beter rond probleemgebieden dan rond disciplines kan organiseren. Degenen die in deze nieuwe organisatievormen willen participeren, moeten dan wel een of meer van de traditionele disciplines beheersen. Het idee dat de hele universitaire opleiding vanaf het eerste jaar interdisciplinair rond probleemgebieden gereorganiseerd zou moeten worden, wordt verworpen. Op deze toon van consensus wordt het symposium gesloten, op een zodanig tijdstip dat de deelnemers nog naar de wedstrijd Nederland-Italië kunnen gaan kijken.

Ik meen dat het symposium de moeite waard is geweest. Niet zo zeer vanwege het niveau van de papers - met name de bijdragen van de buitenlandse gasten waren teleurstellend - maar vooral vanwege de discussies. De discussies waren enerzijds een goede illustratie van hoe moeilijk interdisciplinair werk eigenlijk is. Anderzijds is er toch een zekere informatie-uitwisseling op gang gekomen. De bereidheid tot praten was opvallend groot. Hoewel men elkaar zelden met argumenten wist te overtuigen, heb ik de indruk dat vooroordelen over en weer iets afgezwakt zijn.

Voor mijzelf was de belangrijkste ontdekking van deze twee dagen, dat de discussie die zich binnen de sociologie afspeelt tussen voorstanders van precisie en systematiek en voorstanders van relevantie en reikwijdte, zich in bijna identieke vorm manifesteert in de economie. En in beide disciplines zijn het vooral de voorstanders van reikwijdte en relevantie, die pleiten voor integratie.

Misschien is het belangrijkste probleem niet de integratie van disciplines, maar het vinden van werkbare combinaties tussen meer globale benaderingen en het meer specialistisch technisch werk, in beide disciplines.

NOTEN

1. A.G.Gruchy, *Modern Economic Thought, The American Contribution*, New York, Prentice Hall, 1947, p. 550-552.
2. K.W.Kapp, "In Defense of Institutional Economics", in: *Swedish Journal of Economics*, maart 1968, pp 1-18.
3. A.G.Gruchy, *op cit.*, 1947.
A.G.Gruchy, *Contemporary Economic Thought. The Contribution of neo-institutional Economics*, Londen, MacMillan, 1973.
4. Zelfs Keynesianen nemen bv. de institutionele structuur waarbinnen economische processen zich afspelen, als gegeven. De overheid grijpt niet direct in in de economie. Zij neemt makro-economische maatregelen en vertrouwt erop dat deze maatregelen via de bestaande marktverhoudingen hun uitwerkingen zullen hebben.
5. T.Huppes, "Economische Sociologie of Sociologische Economie"? De betekenis van de ruittheoretische sociologie voor de neoklassieke economie in *Mens en Maatschappij*, 1974.2.
6. I.Gadourek, "Convergence and Diversification in the Methodologies of Economics and Sociology", in *Economics and Sociology: Towards an Integration*, *op cit.*, p. 7.